

**ВЪПРОСИ НА БЪЛГАРСКАТА ДИАЛЕКТНА ГЛАГОЛНА МОРФОЛОГИЯ
В ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА ТРИМА ЕВРОПЕЙСКИ СЛАВИСТИ ОТ ПЪРВАТА
ПОЛОВИНА НА ХІХ ВЕК – ВУК КАРАДЖИЧ, ВИКТОР ГРИГОРОВИЧ,
СТЕФАН ВЕРКОВИЧ**

МАРИЯ МИЦКОВА

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“

m_mitzkova@yahoo.com; mitzkova@uni-plovdiv.bg

Като едни от първите европейски учени, които наблюдават и описват говоримия български език от ХІХ век, Вук Караджич, Виктор Григорович и Стефан Веркович имат голяма заслуга за изучаването на българската диалектна глаголна морфология от онова време. Техните проучвания поставят началото на научния интерес към някои от най-отличителните черти и особености на българския глагол като загубата на старобългарския инфинитив, наличието на минало свършено и минало несвършено време и техните разнообразни диалектни форми, диалектните различия в спрежението на глаголите в сегашно време и множеството фонетични варианти на частицата *ще* за образуване на бъдеще време.

Ключови думи: български диалекти, диалектна морфология, български глагол

**ISSUES IN THE VERB MORPHOLOGY OF BULGARIAN DIALECTS
IN THE RESEARCH OF THREE EUROPEAN SLAVICISTS
FROM THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY – VUK KARADŽIĆ,
VICTOR GRIGOROVICH, STEFAN VERKOVIĆ**

MARIA MITSKOVA

PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV

m_mitzkova@yahoo.com

As representatives of the first generation of European scholars to observe and describe the Bulgarian vernacular from the 19th century, Vuk Karadžić, Victor Grigorovich and Stefan Verković made a great contribution to the study of the verb morphology of Bulgarian dialects of that time. Their pioneering research mark the emergence of scientific interest to some of the most distinctive features and peculiarities of Bulgarian verbs such as: the loss of the Old Slavonic infinitive, the existence of aorist and past imperfect tense with a variety of dialect forms, the dialectal differences in the present

tense conjugations and the large number of phonetic variants of the particle *ще* used in future-tense formation.

Keywords: Bulgarian dialects, morphology of Bulgarian dialects, Bulgarian verbs

Откриването на българския език за науката в началото на XIX век насочва погледа на европейската славистика на югозапад, към този „твърде малко познат на учените“ (Конев/Конев 2007: 113) език и както споменава Вук Караджич, дава възможност на всеки филолог да забележи най-голямата разлика между него и останалите „славянски наречия“¹ (Конев/Конев 2007: 128). Още с първите чуждестранни публикации на преден план излизат и редица въпроси, свързани с диалектното разнообразие на българския език, в което учените неизменно отбелязват онези характерни черти, които го отличават от останалите славянски езици.

Европейските слависти обръщат внимание не само на фонетичните характеристики на местните говори, но и на морфологичните разлики между тях. В техните изследвания отправната точка при излагането на тези особености винаги е сравнението – дали това ще е сравнението с други славянски езици и със старобългарския език, или с по-познати български диалекти и установени правила в тогавашния книжовен език – изследователите и наблюдателите на говоримия език от онова време се стремят да представят своеобразието на разглежданите форми, тяхната отличителност, тяхната ценност. По отношение на глаголната морфология за чуждестранния славист от първата половина на XIX век са били особено интересни онези характеристики на българския език, които го правят различен, самобитен и единствен в славянското семейство. По тази причина никак не е случайно, че обръщат внимание на липсата на инфинитив, на спрежението на глагола в сегашно време и най-вече на разликите, които се наблюдават при формите за 1 л. ед.ч., 3 л. ед. и мн.ч. в познатите им български говори, на формите за аорист и имперфект. Особено интересна и за Вук Караджич, и за Виктор Григорович, и за Стефан Веркович е частицата за образуване на бъдеще време. Както е известно, тя има множество диалектни фонетични варианти, част от които дори и в този ранен етап от развитието на българското диалектоложко знание са регистрирани за науката благодарение на научните занимания на тримата слависти.

Особености на диалектната морфология са представени за първи път в научната литература още през 1822 г. в известния „Додатък към Санктпетербургските сравнителни речници на всички езици и наречия“ на Вук Караджич, в който всъщност, както е известно, българският език излиза на научната сцена с образци от разложкия говор². В послеслова към Додатъка сръбският славист прави подробен преглед на глаголната система на разложкия диалект, като описва времената в изявително наклонение, формите за повелително наклонение, коментира причастията и отглаголните съществителни.

Воден от увереността, че представя отличителните особености на българския език, във встъпителните думи, с които въвежда характеристиките на глагола в разложкия говор, сръбският езиковед отбелязва всички онези специфични и оригинални черти, които го правят своеобразен и единствен сред славянските езици. Първата отлика, върху която се спира и която представя чрез аналогия с гръцкия език, е липсата на инфинитив в българския език:

Глаголите се спрягат доста прилично, но е чудно, че в български език няма неопределително наклонение! Българинът (както и сегашният грък) не може за никое събитие да каже *орати, водити, носити, пијати*. Вместо това той използва сегашно време или бъдеще време, като си помага с *ће* или *да*. Например: *Аз ће ора, недей да ореш* (по Конев/Конев 2007: 132).

С научното любопитство и вещината на утвърден филолог, който чрез сравнението с останалите езици и наречия „с особитим огледима Бугарског језика“ излага неговите отлики и свойства, Вук Караджич обръща специално внимание на факта, че бъдеще време в български се образува с помощта на частицата *к'е/ще* и спрегаем глагол в сегашно време³. Той не пропуска да отбележи, че произходът на тази частица е старата форма на глагола *искам*, затова споменава накратко и историческата му съдба. В неговия анализ за първи път се излагат пред науката диалектните разлики между източни и западни български говори по отношение на фонетичните особености на тази частица:

От глагола *оћу* [искам] българите имат останало само това *ће* [ще], с което си помагат при образуването на бъдеще време, а иначе казват *искам* (или *сакам*). Вместо *оћу* (а на някои места, например долу, около Дунав) и вместо *ће* се говори *ште* (по Конев/Конев 2007: 133).

Вук Караджич представя подробно описание на темпоралната система на разложкия говор, в който по аналогия с приетото по онова време в родния му сръбски език разпределение на глаголите, обособява „според спрежението им“ (по Конев/Конев 2007: 133) три групи:

Глаголите, които на сръбски в сегашно време окончават на *-ам*, завършват така и на български, например *играм*; онези, които в сръбски завършват на *-ем*, на български завършват на *-а*, например *орем* – *ора*, а глаголите, които в сръбски окончават на *-им*, на български получават *-е*, например *чиним* – *чине* (по Конев/Конев 2007: 133).

Особено интересна е третата група глаголи, при които на мястото на старите йотувани окончания в 1 л. ед.ч. се е настанило окончанието *-е*. Тази особеност е отбелязана и в по-късни описания на говора – например през 90-те години на XIX в. в статиите на Димитър Молеров, който доуточнява, че това окончание се среща, ако „пред това *е* е съгласна буква“

(Молеров/Molero 1894a: 1) и ударението не пада върху окончанието (ходя – *òде*, пъдя – *nàде*, прося – *прòсе*, паля – *nàле*, свиря – *свìре*). Среща се и до днес (БДА. ОТ/БДА. ОТ 2016: 125, 126; Стойков/Stoykov 1993: 142).

Вук Караджич излага и друга отличителна черта на спрежението на глагола в сегашно време в разложкия говор – разширеното окончание *-ме* за 1 л. мн.ч. при глаголите от I и II спрежение: „играме, орème, пèјеме, плетème, чинìме, лòвìме“ (по Конев/Konev 2007: 133). Като една от морфологичните характеристики на глаголите в рупските говори, запазена и до днес в някои от селищата в Разложко (вж. БДА. ОТ/БДА. ОТ 2016: 132), това окончание е свидетелство и за принадлежността на говора към преходната зона между българския диалектен Изток и българския диалектен Запад.

Според Вук Караджич системата на времената в българския език (съответно в разложкото „наречие“) в изявително наклонение обхваща сегашно, минало несвършено, минало неотдавна свършено (в примерите за което всъщност включва глаголи в минало свършено време според съвременната терминология), минало свършено време (отговарящо на минало неопределено време според съвременната терминология) и бъдеще време. На базата на образците, които той представя, можем да отбележим следните особености на глагола в разложкия говор от началото на XIX век:

- липса на окончание *-т* за 3 л. мн.ч. в сегашно време („играја (аа); ора, пејаја, плета, чинеја (еа)⁴ (по Конев/Konev 2007: 133);
- екави окончания за глаголи от I и II спрежение в минало несвършено време, независимо от мястото на ударението – чинех, лòвех, но и плетèх⁵;
- екави окончания за глаголи в минало свършено време (аорист) от типа пях – пèх⁶.

Обобщавайки изложените примери, Вук Караджич прави следното заключение, като отново отбелязва фонетичните разлики при частицата за образуване на бъдеще време:

Така се спрягат глаголите в Разлог [Разложкия край], а по някои други места те се спрягат малко по иначе в някои времена, а именно:

а) както вече беше казано – долу, около Дунав – за бъдеще време се използва ште вместо *ће*;

б) пак там – долу, около Дунав – глаголите в сегашно време, трето лице [мн.ч. – бел. моя] окончават на *-т*, както е тук, в песен № 18: „[Сички маћи (майки – бел. моя, М. М.)] ф црква ходет, Бога молет,... камен фрлет,... мене жалет,... хоро играт“ (по Конев/Konev 2007: 136).

Ученият не пропуска да коментира тази особеност в сравнителен план с други познати за него примери от българския език:

В споменатите тук две български книги [на Йоаким Кърчовски] глаголите в трето лице единствено и множествено число завършват на *т*

(например имат, идаат). Но аз не мога да бъда съдия доколко човек може да се осланя на това (по Конев/Konev 2007: 136).

Сръбският учен регистрира разликата във формата за 3 л. ед.ч. между познатия му идиолект на Кърчовски и примерите от живия език, с които разполага. Съмнението, което той изразява, е съвсем обяснимо поради факта, че окончанието *-m* за 3 л. ед.ч.⁷, наследено от писмената традиция, е кодифицирано в църковнославянския език, а от своя страна традиционните елементи са неделима част от езика на Й. Кърчовски (Цойнска/Tsoynska 1979: 340). Благодарение на своя задълбочен филологически поглед ученият веднага отбелязва несъответствието, но не го анализира и не го интерпретира, защото няма достатъчно сведения и необходимия за едно научно заключение лингвистичен материал.

Вук Караджич дава примери и за причастията в разложкия говор. Според неговото описание при образуването на миналото страдателно причастие участва само формантът *-н*, например *йгран*, *òран*, *плèтен*, *чìнен*, *лòвен*, както и *пèјен* (пят) (по Конев/Konev 2007: 135)⁸. Освен това той отбелязва и наличието на деепричастие (действително причастие, както го нарича) в разложкия говор с особеното окончание *-шком*:

Причастие: а) действително (*gerundia et participia*): *играшком*, *орешком*, *пејешком*, *плетешком*, *чинешком*, *ловешком*⁹ (по Конев/Konev 2007: 135).

Четвърт век по-късно, през 1848 г., като резултат от своята научна командировка в южнославянските земи (1844–1847) Виктор Григорович издава книгата „Очерк путешествия по Европейской Турции“, в която наред „с бита на българите, с тяхното материално и нравствено състояние“¹⁰ (Григорович/Grigorovich 1877: IV) известният руски учен запознава научната общност и с редица особености на българските диалекти. Въз основа на собствените си наблюдения и от разговори с българския учител и книжовник Христодул К. С. Николов, с когото се среща в Букурещ през 1845 г., Григорович пръв се опитва научно да обоснове подялбата на българската езикова територия на две основни говорни групи – източна и западна – и да посочи географското им разположение (Стойков/Stoykov 1993: 410). Според него западните говори обхващат „цяла Македония до Доспатските планини и на север от тях включват част от крайдунавска България до самия Видин“, а източните – „на изток от Доспат и на север и юг от Балкана“ (Григорович/Grigorovich 1877: 164).

Изтъквайки основните разлики между двете „наречия“, той се спира както върху фонетичните им особености, така и върху редица морфологични „отличителни признаци“ (Григорович/Grigorovich 1877: 164). Под задълбочения поглед на слависта не остават незабелязани онези специфики в глаголната морфология на българския език, които го отличават и обособяват като отделен самобитен език в голямото славянско семейство. По-

добно на В. Караджич, и Григорович се спира върху форми, които имат различни облици в отделните български диалекти, но също така се отличава и от останалите славянски езици като окончанията за 1 и 3 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч. на глаголите в сегашно време, както и върху частицата за образуване на бъдеще време, за която специално отбелязва, че произхожда от старобългарския глагол **хощѣ**:

2. Славянското **л** в окончанието за 1 л. сег. време преминава често в западното наречие в *ем, им*, например менем, любим, а в източното наречие в това окончание то се изговаря като глухо *а* (Григорович/Grigorovich 1877: 164).

6. Трето лице единствено число сегашно време в западното наречие завършва на *-т*, а в източното на гласна, например слуга дават, видит, плашит, ронит, ... на мястото на които в източното наречие е види, плаши, рони и пр. (Григорович/Grigorovich 1877: 165).

7. В западното наречие бъдеще време се образува винаги с *ке*, например *ке идем, ке сакам, ке направим*, в източното наречие то се образува посредством *ишь* (**хощѣ**), а във Филипополската епархия посредством *жѣа* (пак там).

След като представя най-важните черти на двете наречия, Григорович смята за нужно да опише и „някои местни особености на езика, които се говори по източните и западните склонове на Доспат“, и да отбележи, че в него се срещат особености и от двете наречия (Григорович/Grigorovich 1877: 165). Без допълнителни разяснения той маркира и някои отличителни признаци на глаголите в Дебър и околностите на Охрид, като обръща внимание, че в тамошния говор „3 л. мн.ч. завършва на *ет, ае, ое*, например *пишеет, садеет, бегаеет, венчае, пойдое*“ (пак там).

От представените примери може да се направи предположението, че става дума за окончанията за образуване на презентните и претеритните форми в 3 л. мн.ч. Както отбелязва Ст. Стойков, в дебърския говор глаголното окончание за 3 л. мн.ч. в сегашно време е *-т*, а примерите, които публикува, съответстват на позоваването на Григорович – *вийет, мажет, метет, пишит* (Стойков/Stoykov 1993: 176). От друга страна, според Обобщаващия том на българския диалектен атлас в споменатите два говора и аористните, и имперфектните форми за 3 л. мн.ч. при глаголи от I и II спрежение се образуват с окончание *-е* – *бодее, гонее* (имперфект) (БДА.ОТ/БДА.ОТ 2016: 152); *брае, рекое* (аорист) (БДА.ОТ/БДА.ОТ 2016: 155).

Григорович се спира и на още една морфологична особеност, която не се среща нито в останалите славянски езици, нито в старобългарския език – образуването на темпоралните форми за перфект с помощта на глагола *имам* като спомагателен и минало страдателно причастие вместо със спомагателния глагол *сѣм* и минало свършено деятелно причастие:

4) най-често срещаната употреба на глагола *имам* като спомагателен чух близо до Воден и Битоля, например там говорят *имам шетано*, *имам пеяно*, *фатено*, т.е. аз съм минал, аз съм хванал, аз съм прочел¹¹ (Григорович/Grigorovich 1877: 165).

В средата на XIX в. интересът към българския език и българското културно наследство от страна на европейската славистика се задълбочава. За това особен принос има хърватският учен Стефан Веркович, в чиито изследвания, публикации и книги представянето на българския песенен фолклор, бит, традиции и народни обичаи, както и особеностите на българските говори, се превръща в мисия, която той следва през целия си живот.

В книгата „*Описание быта болгар, населяющих Македонию*“ (Москва, 1868) Веркович подробно разказва за живота и обичаите на македонските „кланове“, както ги нарича, и за най-отличителните според него черти на техните „наречия“. Близо четвърт век след Григорович той също обръща внимание на особения говор в Дебърско и добавя още шрихи към диалектоложкото му описание. Ученият изтъква, че през 60-те години на XIX в. „родът или племето, наречено мияци“ (Веркович/Verkovich 1868: 6), чийто етноним, както е известно, произлиза от формата на третоличното местимение *мије* (ние) в говора (Стойков/Stoykov 1993: 176)¹², „по език се различават от другите македонски българи“ (Веркович/Verkovich 1868: 13). Според Веркович най-характерната особеност на техния говор е третосричното ударение, пример за което той предава с форма за сегашно време:

... в последователността на речта даже двусричните думи нямат ударения, а то преминава на последната сричка на предходната дума, например не могам се произнася като че ли е една дума немогам (Веркович/Verkovich 1868: 13).

Като една от големите морфологични специфики на българския език в сравнение останалите славянски езици, но и като онази лесно забележима отлика между отделните български говори, която прави впечатление на всеки изследовател, Веркович отбелязва частицата за образуване на бъдеще време в повечето от „наречията“, които разглежда. Без да коментира специално произхода ѝ, той често я представя паралелно с диалектните облици на глагола *искам* и фонетичните му варианти спрямо старобългарския първоизточник:

В наречието си те (копановците¹³ – бел. моя, М. М.) се отличават с произношението на буквата *к* като *ч*, напр. *нечю* вместо *некю* (не искам), *че хода* вместо *ке хода* (Веркович/Verkovich 1868: 15).

Наречието им (на пиянеците¹⁴ – бел. моя, М. М.) е чисто македонско, в което обаче, макар и рядко, се употребява буквата *ч* вместо *к*, особено в глаголите *не кю* (не искам), което се произнася на някои места като *не чю* (Веркович/Verkovich 1868: 19).

Мърваците¹⁵ (...) не се отличават с никакви важни обичаи, нито наречие, единствената особеност на което се състои в това, че частицата *ке* се заменя с частицата *ше* напр. *ше ходан* вместо *ке ходан* (Веркович/Verkovich 1868: 41).

Наред с това известният славист обръща внимание и на други морфологични особености на глаголната система на някои от разглежданите говори. Например за пуливаковците, които населяват „цяла югозападна Македония ... областите Негуш, Катраница, Острово, Воден, Мъглен, Пазар и цялата Вардария“ (Веркович/Verkovich 1868: 15), отбелязва особеното окончание за образуване на отглаголни съществителни:

Тяхното наречие е меко и много равномерно. Те особено се отличават със свойството да правят (съставят) от глаголите съществителни с окончание *ачка* например от играм (играя) *играчка*; ходам (ходя) *ходачка*; сядам – *седачка*; ядам – *ядачка*; търчам – *търчачка*, обикновено с ударение на предпоследната сричка (Веркович/Verkovich 1868: 25).

Макар и да не са коментирани от Веркович, приведените примери представят още една особеност на говора – генерализирането на окончанието *-м* за образуване на форми за 1 л. ед.ч. сегашно време при всички спрежения, особеност, която се е запазила и до днес (БДА.ОТ/ВДА.ОТ 2016: 123) и е характерна за голяма част от западните български говори.

Като недостатъчно проучен и твърде самобитен в голямото славянско семейство, българският език пробужда интереса на европейската славистика от първата половина на XIX век със своето говорно разнообразие и вариантност на формите, в което се отразява специфичният и неравномерен път на тяхното историческо развитие. Едни от първите чуждестранни учени, които обръщат внимание на този факт, са Вук Караджич, Виктор Григорович и Стефан Веркович. Със своя жив интерес към българските диалекти те проправят пътя към по-задълбочено и поставено на научни основи вглеждане в своеобразието и отличителните характеристики на българската фонетична и морфологична система, към създаването на българската диалектология като наука. Техните наблюдения, описания и проучвания като свидетелство за говоримия език от средата на XIX век са ценен принос към неговата история, който се превръща в пример и вдъхновение за редица български книжовници от онова време в техните диалектоложки начинания.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Това е термин, зад който през XIX век стоят няколко понятия. Най-често той се използва със значението си на диалект или местен говор, но в понятиятната система на В. Григорович той се употребява и за обозначаване на по-голямата езикова единица, съставена от определен брой близки говори, които имат еднакви основни черти, но се различават по някои второстепенни особености. Освен за мес-

тните „наречия“ В. Григорович говори и за източното и западното българско наречие – деление на българската езикова територия, което е останало и до днес. От своя страна, В. Караджич употребява термина и със значение на език – „сръбското, илирийското, хърватското, българското наречие“ (по Конев/Кonev 2007: 72), което в известна степен отговаря на тогавашното разбиране, че това са отделни „наречия“ в голямото семейство на славянския език.

² В настоящата статия използвам превода на Додатъка, направен от Илия Конев (вж. Конев/Кonev 2007, 69–136).

³ ђу, ђеш... и т. н.

⁴ Тази особеност в глаголната система на разложкия говор се пази и до днес (вж. БДА.ОТ/ВДА.ОТ 2016: 133–135; Стойков/Stoykov 1993: 142).

⁵ В съвременния разложки говор във формата за 1 л. ед.ч. в минало несвършено време при глаголи от I и II спрежение с ударение върху окончанието като континуант на старобългарската ятова гласна се наблюдава широко *e /ê/*: *бодѣх, въртѣх* (БДА.ОТ/ВДА.ОТ 2016: 148, 149). Подобни окончания са засвидетелствани и в описания на говора от края на XIX век. През 1894 г. на страниците на в. „Новини“ Д. Молеров споменава, че формата на спомагателния глагол *съм* в разглеждания говор в имперфект е *к'ѣх* (щях) (Молеров/Moleroѝ 1894б: 2). Този факт може да ни доведе до няколко предположения. Възможно е в материалите, с които е разполагал Караджич, тази особеност да не е била отбелязана, но също така е правдоподобна вероятността той да не е имал подходящия за коректно отбелязване на широкото *e* печатен набор от букви или да е редактирал и променил оригиналните записки на своите информатори – българите от Разложкия край, на които благодари за предоставените образци. Л. Илиева, опирайки се на българския първообраз на Додатъка, съхраняван в Копитаровата сбирка в Народната и университетска библиотека в Любляна, убедително доказва, че автор на българския материал за „Додатъка“ е българинът Марко Георгиевич от гр. Банско, който през 1821 г. е на дипломатическа служба във Виена. Владеейки немски, френски и гръцки език, той „е показал тънко филологическо чувство, като е отбелязал и със специален буквен знак широкото *e* в родния си диалект – източнобългарски по тип, който прави разлика между застъпниците на ятовата гласна и на етимологичното *e*“ (Илиева/Иlieva 2018: 233). Л. Илиева прави заключението, че сръбският учен е съкратил наличните му български текстове, а също така е изоставил поради полиграфски причини правописните разсъждения на Марко Георгиевич – един от четиримата известни информатори, за съществуването на две гласни *e* в разложкия говор (Илиева/Иlieva 2018: 231–232).

⁶ Вж. предходната бележка. В подобни аористни форми като *пях, горях, живях*, а също и *търпях* и др. в разложкия говор се наблюдава широко *e /ê/*: *пѣх, горѣх, живѣх, търпѣх* (Молерови/Moleroѝ 1954: 16)

⁷ В идиолекта на Й. Кърчовски се отразяват редица особености от родния му кичевски говор, сред които и архаичното окончание *-т* в 3 л. ед.ч., което съвпада с окончанието в църковнославянския език (вж. Цойнска/Tsoynska 1979: 348; Стойков/Stoykov 1993: 176).

⁸ Тази особеност при образуването на миналите страдателни причастия се пази и до днес. Страдателни форми като *повит* и *пит* в разложкия говор се образуват с наставка *-ен*: *пѣен, повѣен* (БДА.ОТ/ВДА.ОТ 2016: 162).

⁹ От съвременна гледна точка подобни форми се определят като наречия, получени от съответното сегашно деятелно причастие със словообразователната наставка *-ешком (-ещ-ком)*. Те представят стар творителен падеж на сегашното деятелно причастие: пешком, мълчешком и под. (Грамматика/Gramatika 1983: 392).

¹⁰ Цитатът е от предговора, подписан от А. И. Г., към второто, посмъртно издание на книгата, откъдето е ексцерпиран езиковият материал за настоящата работа.

¹¹ Този начин на образуване на формите за перфект се среща и до днес в посочените говори. Вж. Стойков/Stoykov 1993: 177.

¹² Веркович дава подробно обяснение на етнонима мияци, свързано не само с формата на третоличеното местоимение, но и със самовъзприятието на носителите на говора: „Мияци е сложна дума – от личното местоимение в мн ч. *ми* и прилагателното в мн.ч. *ягци* от *ягкъ* – здрав, силен. Следователно Миягци и Мияци означава ‘ние сме здрави, ние сме силни’ – дума, равнозначна на гръцката дума *αριστοκράτης* – аристократ“ (Веркович/Verkovich 1868: 13).

¹³ „Родът или коляното на копановците населяват скопоската, кумановската и вранската местност и съставляват 180 села“ (Веркович/Verkovich 1868: 15).

¹⁴ Ст. Веркович споменава, че „коляното на пиянеците населява (...) областта между Малешево, Кюстендил и Кочан, където за столица им служи Царево село“ (Веркович/Verkovich 1868: 19). Както отбелязва Стойков, пиянешкият говор обхваща областта Пиянец, която се намира на изток от Осогово и граничи с Благоевградско и Дупнишко и представя преход между благоевградския, дупнишкия и кюстендилския говор (Стойков/Stoykov 1993: 160). Според Йордан Иванов етимологията на Пиянец идва от етнонима на пеоните, които населявали областта в древността (Иванов/Ivanov 1917: 62).

¹⁵ По наблюденията на Веркович мърваците населяват територията между Серес, Горно Броди, Валовище (дн. в Гърция) и Неврокоп (Веркович/Verkovich 1868: 30). Близко 30 години по-късно в своето „Пътуване по долините на Струма, Места и Брегалница“ (1894–1896) В. Кънчов доуточнява, че мърваци се наричат жителите, които населяват местността около върха Али Ботуш и „административно Мървашко спада в 4 кази“: Серската, Неврокопската, Валовишката и няколко села в Мелнишката (Кънчов/Kanchov 1970: 227).

ЛИТЕРАТУРА

- БДА.ОТ 2016: Български диалектен атлас. Обобщаващ том. IV. Морфология. (Колектив). София, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.
- Веркович 1868: *Веркович, Ст.* Описание быта болгар населяющих Македонію. Москва, В Университетской Типографіи.
- Грамматика 1983: Грамматика на съвременния български книжовен език. Т. II. Морфология. (Колектив). София, Издателство на БАН.
- Григорович 1877: *Григорович, В.* Очеркъ путешествія по Европейской Турціи. Издание второе. Москва, Типография М. Н. Лаврова и Ко.
- Иванов 1917: *Иванов, Й.* Българите в Македония. Издава Българската академия на науките от Фонда „Напредък“. София, Царска придворна печатница.

- Илиева 2018: *Илиева, Л.* Българският първообраз на „Додатък към Санктпетербургските сравнителни речници“. – *Език и литература*, кн. 3–4, с. 225–234.
- Конев 2007: *Конев, Ил.* Вук Караджич за българите и европейската българистика. София, Пропелер.
- Кънчов 1970: *Кънчов, В.* Избрани произведения. Том I. Под ред. на проф. Хр. Христов. София, Наука и изкуство.
- Молеров 1894а: *Молеров, Г.* Нещо за разложското наречие. – *Новини*, бр. 37, 1.02.1894, с. 1.
- Молеров 1894б: *Молеров, Г.* Из разложското наречие. – *Новини*, бр. 62, 3.05.1894, с. 2.
- Молерови 1954: *Молеров, Д., К. Молеров.* Бележки за разложкия говор. – В: *Сборник за народни умотворения и народопис*, кн. 48 (1954). Народописни материали от Разложко. Под ред. на acad. Ст. Романски. София, БАН, с. 9–16.
- Стойков 1993: *Стойков, Ст.* Българска диалектология. София, Издателство на БАН.
- Цойнска 1879: *Цойнска, Р.* Езикът на Йоаким Кърчовски. София, Издателство на БАН.

REFERENCES

- BDA.OT 2016: *Balgarski dialekten atlas. Obobshtavasht tom. IV. Morfologiya.* (Kolektiv). Sofia, Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“.
- Gramatika 1983: *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. T. II. Morfologiya.* (Kolektiv). Sofia, Izdatelsto na BAN.
- Grigorovich 1877: *Grigorovich, V.* Ocherk puteshestviia po Evropeyskoi Turtsii. Izdanie vtoroie. Moskva, Tipografiia M. N. Lavrova i Ko.
- Ivanov 1917: *Ivanov, Y.* Balgarite v Makedonia. Izdava Balgarskata akademiya na naukite ot Fonda „Napredak“. Sofia, Tsarska pridvorna pechatnitsa.
- Ilieva 2018: *Ilieva, L.* Balgarskiyat parvoobraz na „Dodatak kam Sanktpeterburgskite sravnitelni rechnitsi“. – *Ezik i literatura*, кн. 3–4, с. 225–234.
- Kanchov 1970: *Kanchov, V.* Izbrani proizvedeniya. Tom I. Pod red. na prof. Hr. Hristov. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Konev 2007: *Konev, Il.* Vuk Karadzich za balgarite i evropeyskata balgaristika. Sofia, Propeler.
- Molero 1894a: *Molero, G.* Neshto za razlozhskoto narechie. – *Novini*, br. 37, 1.02.1894, s. 1.
- Molero 1894b: *Molero, G.* Iz razlozhskoto narechie. – *Novini*, br. 62, 3.05.1894, s. 2.
- Molero 1954: *Molero, D., K. Molero.* Belezhki za razlozhkiya govor. – In: *Sbornik za narodni umotvoreniya i narodopis*, кн. 48 (1954). Narodopisni materialy ot Razlozhko. Pod red. na acad. St. Romanski. Sofia, BAN, s. 9–16.
- Stoykov 1993: *Stoykov, St.* Balgarska dialektologiya. Sofia, Izdatelstvo na BAN.

Tsoynska1879: *Tsoynska, R. Ezikat na Yoakim Karchovski*. Sofia, Izdatelstvo na BAN.

Verkovich 1868: *Verkovich, St. Opisanie byta bolgar naseliiushtih Makedoniiu*. Moskva, V Universitetskoi Tipografii.

✉ *Гл. ас. д-р Мария Мицкова*

Департамент за езикова и специализирана подготовка на чуждестранни студенти
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
бул. България 236, 4027 Пловдив, България

✉ *Assist. Prof. Maria Mitskova, PhD*

Department of Language and Specialized Training of Foreign Students
Paisii Hilendarski University of Plovdiv
236 Bulgaria, Bl., 4027 Plovdiv, Bulgaria

Публикувано: 30 декември 2021

Published: 30 December 2021